

INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES AL SOLAR DE L'ANTIC COL·LEGI DELS MARISTES (GIRONA)

PER

XAVIER ALBERCH i FUGUERAS
LLUÍS-ESTEVE CASELLAS i SERRA
MONTSERRAT MATARÓ i PLADELASALA
JORDI MERINO i SERRA

1. INTRODUCCIÓ

Les possibilitats que ofereix l'excavació dels antics Maristes són probablement de les més interessants del Barri Vell de Girona, ja que la ubicació i extensió d'aquest indret el converteixen, ara com ara, en un dels seus jaciments més importants, juntament amb el conjunt de Torre Gironella i Caserna d'Alemanys. Malauradament, els resultats obtinguts responen només a l'inici dels treballs i corresponen a les campanyes de pocs mesos efectuades durant la primavera de 1988 i final de 1989, i inici de 1990. Cal esperar, doncs, que algun dia aquests es puguin reprendre i amb la continuïtat necessària s'obtingui una important aportació al coneixement del passat de la ciutat.

2. SITUACIÓ DINS EL CONTEXT URBÀ

El solar de l'antic col·legi dels Maristes se situa en un dels extrems d'una de les terrasses del turó que s'aixeca a llevant de l'Onyar i que s'estén fins a la confluència d'aquest riu amb el Ter. Pel fet de trobar-se al bell mig d'aquest espai té una forma irregular allargassada, delimitada pel traçat sinuós dels carrers que el voregen. A llevant afronta amb la pujada de l'Escola Pia,

mentre que ponent ho fa amb el carrer del Dr. Miquel Oliva i Prat. Val a dir que, a causa de la urbanització de la zona des d'antic, a migdia el solar limita amb espais incorporats amb posterioritat, un dels qual és la Casa Agullana, mentre que per la banda nord, els dos únics edificis que encara resten de l'antic col·legi (avui en ruïnes) afronten amb la travessera del Dr. Oliva i Prat i la plaça Claveria.

L'espai no edificat d'aquest solar, que en conjunt supera amb escreix els 1.000 metres quadrats, presenta tres nivells o terrasses a diferents alçades que es corresponen amb els antics patis del col·legi. En el moment d'iniciar els treballs arqueològics, aquests tres patis es trobaven molt per sobre de la seva cota a causa de l'amuntegament de runa efectuat quan parcialment s'enderrocà el col·legi, l'any 1979. Fou en aquests patis on se centraren els treballs arqueològics, donat que la zona edificada, malgrat la valuosa informació que hauria pogut proporcionar, estava i està semiderruïda i feia molt arriscat qualsevol intent de treball a la zona.

3. EL CONTEXT HISTÒRIC

El solar de l'antic col·legi dels Maristes és un bon exemple del seguit de problemes que planteja tota intervenció arqueològica en un espai urbà respecte a la continuïtat en l'ocupació del lloc i l'articulació amb l'entorn. Però no és menys cert que per la seva important superfície resulta molt més atractiva amb vista a uns resultats satisfactoris. D'entrada, el fet d'estar en contacte directe amb la muralla romana ja pressuposa uns orígens llunyans com a zona urbanitzada, just al costat del que devia ser la porta sud de la ciutat. Malauradament, el greu desconeixement que es té sobre la Girona romana no permet d'intuir l'estructuració d'aquesta zona, i d'aquí la importància que tindria el seu estudi per tal d'alleugerir aquesta mancança. D'altra banda, les notícies i vestigis d'èpoques posteriors no fan sinó augmentar l'interès històric d'aquest espai.

Se sap que el recinte fortificat romà continuà tenint funcions defensives fins a l'ampliació de Pere III l'any 1362, quan aquest recinte ja es trobava totalment ultrapassat pel que feia a població i construccions. És obvi, però, que la primitiva fortificació reaprofitada durant l'Alta Edat Mitjana sofrí diverses modificacions. Una de les més importants fou la construcció de l'anomenat castell de Girona o de Cabrera, més tard de Requesens, entre els segles IX i XI. Aquest castell comprenia des de l'entrada sud de la ciutat fins al solar que ens ocupa, on en resten el darrers vestigis: una torre rodona del

segle XII, que reaprofitava com a fonamentació la planta quadrada d'una d'època romana, un pany de muralla, i una altra torre, aquesta quadrada, que podria haver estat edificada al segle XIII. La missió del castell era defensar l'accés sud de la població i perdurà com a tal fins al segle XV, durant el qual encara fou utilitzat en la Guerra Civil Catalana.

A més, però, de la informació sobre el sistema defensiu de la ciutat, aquesta zona és summament interessant per tal de veure com s'articula i com evoluciona un barri al llarg del temps. Sabem, per exemple, que el dit castell tenia un forn en un costat de l'actual solar i algunes cases, les quals formaven part d'un entrellat de carrerons que des de la Força comunicaven (i alguns encara comuniquen) amb la part alta de la ciutat, configurant el call jueu, que al segle XV arribava fins a la muralla del castell.

Val a dir que els canvis de població que experimentà el barri tingueren una incidència decisiva en l'ordenació del teixit urbà. Així, la comunitat jueva, instal·lada a Girona des del segle X i artífex d'aquesta xarxa de comunicació tan peculiar, en marcava fortament l'evolució física. Després de l'expulsió de l'any 1492, fou la noblesa qui ocupà la zona i la convertí en residència, i en modificà el traçat. Ja en l'època moderna, i sobretot al segle XVII, l'Església, com a poder econòmic que era, en particular el Capítol de la Catedral, s'erigí en propietària de la major part del barri i en alguns casos en reformadora del seu aspecte. D'altra banda, als darrers 150 anys, el desplaçament del centre socioeconòmic de la ciutat vers l'eixample, ha comportat un canvi qualitatiu en les condicions de vida dels seus habitants i un empobriment de la zona fins que les institucions han decidit d'intervenir-hi.

Tota aquesta evolució ha marcat l'urbanisme de la Força i dels carrers que l'envolten en particular, privatitzant-se'n alguns, construint-s'hi al damunt o obrint-se'n de nous. Per tant, doncs, creiem que el buit actual del solar, com a zona d'estudi i, alhora, com a punt d'articulació respecte a la resta de l'antiga ciutat i la seva evolució, esdevé vital per comprendre la plenitud i la intensitat anterior, malgrat que els resultats que presentem només responen a l'inici d'uns treballs inacabats i molt limitats, tant en l'espai com en el temps.

4. PLANIFICACIÓ I INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA. PROBLEMÀTICA

Pel que fa al desenvolupament de la intervenció arqueològica al solar, cal advertir que l'actuació als diferents sectors va ser condicionada més per

les circumstàncies alienes a la planificació científica que per aquesta mateixa, sobretot en la segona campanya (1989).

Aquest fet explica que, llevat d'algun sondeig puntual (sector 5), no es pugui donar per acabat cap dels altres sectors. La manca de mitjans per fer front, en condicions de mínima dignitat, a les especials però alhora sovintejades situacions que es produeixen en una excavació urbana (perill d'enderrocament d'estructures voladisses, perill d'ensorrament d'habitatges veïns, extracció i evacuació de terres, etc.) obligaren a abandonar sectors en plena excavació i obrir-ne de nous en llocs més segurs. Tot plegat significà una evident minva de les possibilitats objectives d'aprofundiment dels sectors al·ludits (bàsicament l'interessantíssim i extens sector 2).

Sector 1

Situat al límit est de la terrassa superior, al costat de les restes dels edificis de l'antic col·legi i del mur que el separava del carrer de l'Escola Pia.

Per sota del nivell superficial, format sobretot per runa procedent de l'enderroc del col·legi, aparegueren les escales d'accés al pati des del carrer de l'Escola Pia. És una escala amb els esglaons fets de rajols units amb argamassa i reforçats amb una cantonera de ferro. L'escala es trobava limitada per dos murs fets amb blocs de pedra de Girona, disposats en filades horitzontals i units amb argamassa. En alguns punts de la part superior hi havia diverses filades de rajols. El costat dels murs que dona a l'escala presenta una preparació d'arrebossat cobert d'estuc de molt mala qualitat.

La darrera troballa és una claveguera feta de rajols units amb morter. Travessa diagonalment la cala per la part nord i després segueix paral·lela al mur que limita l'escala pel costat est. Totes les troballes efectuades en aquest sector corresponen a l'última etapa de funcionament del col·legi dels Maristes.

Sector 2

Aquest sector comprèn un dels patis de l'antic col·legi, el situat més al sud, entre el pany de muralla conservat i les dues torres edificades als extrems. Ha estat el més intensament excavat, tant per la seva situació física (més favorable, en principi, per treballar-hi), com per les notícies històriques que se'n tenien, bàsicament l'existència del castell de Cabrera.

Com ja s'ha comentat anteriorment, si bé en principi aquest sector tenia un tractament unitari, problemes d'evacuació de terres, esquerdes i perill

d'esfondrament de les estructures existents van obligar, sobretot a la segona campanya, a reduir l'activitat a un seguit de sondejos allà on era físicament possible, atenent més a criteris de seguretat que no pas d'interès científic.

Aquest sector estava marcat des de l'inici per uns farcits d'anivellament de gran potència, generals a l'àrea. Un cop enretirat el primer superficial, producte de l'enderroc del col·legi, n'apareixia un altre d'uns setanta centímetres de potència, molt compacte, amb abundant material arqueològic, datable entre el segle passat i l'actual, i que interpretem com un reompliment per crear un espai d'esbarjo del col·legi.

Un nou reompliment general, d'una potència mitjana d'un metre, d'estructura flonja i component heterogeni, aportava material arqueològic molt abundant, que anava de la vaixella (verd i manganès, blau català i valencià, reflexos metàl·lics), a la terrissa (vidriada i grisa), sense oblidar la fauna, els vidres i els objectes de metall. Si bé aparegueren materials ben antics, la major proporció de materials moderns ens porta a datar aquest nivell entre mitjan i final del segle XVIII. Es tracta d'un altre reompliment fet, de ben segur, amb una altra intenció, en aquest cas un hort o un pati.

Per sota, encara, apareixia un primer estrat d'uns seixanta centímetres de potència i més avall apareixia un darrer nivell general consistent en blocs de pedra amb restes d'argamassa i sorra. Aquest nivell l'interpretem com un enderroc sobre el qual es du a terme un anivellament posterior, però mentre que l'enderroc ens podria situar als segles XV o XVI, l'anivellament deu ser del segle XVII.

A partir d'aquest punt començaven a aparèixer diferents àrees. Aquest fet va coincidir en el temps amb l'inici de la segona campanya, que per les raons abans exposades va impedir l'excavació d'aquest sector en extensió, obligant-nos a obrir diferents cales de sondeig allà on físicament era possible.

El primer sondeig, anomenat 2/6 es va realitzar al centre del solar, en el sector on apareixia l'enderroc abans descrit. Malauradament, al cap de poc d'iniciats els treballs, es va haver d'abandonar la cala a causa de l'aparició d'un mur que n'ocupava gairebé tota la superfície i perquè n'era impossible l'ampliació.

El segon va consistir en un petit sondeig al carrer descobert ran de muralla en la primera campanya. Tampoc donà gaire informació per l'absència de material arqueològic en la seva fonamentació, si no fos l'evidència d'un nivell més baix de circulació i per tant anterior, format amb terra més o menys compactada.

Finament, el més important es va realitzar a l'angle nord-est del sector. Per les seves dimensions, va permetre un treball de certa consideració i arribar al sòl natural del terreny. A nivell estratigràfic, els elements més importants són unes escales i l'acció deliberada detectada sobre la roca del subsòl.

El primer és una estructura situada a l'angle nord-est de la cala, formada per una escala que recolza sobre el mur de la tanca nord del sector, i tot seguint paral·lela a un altre mur perpendicular a aquest. En el moment de l'excavació aparegueren quatre esglaons que es fonamentaven directament sobre la roca del subsòl. Una segona escala, anterior, seguia paral·lela al mur M-24 aprofitant els pendents de la roca del subsòl per elevar els esglaons corresponents. Aquests tenien una direcció i una factura ben diferent dels de l'anterior. A més, passen per sota del mur M-37 i estan parcialment coberts pels esglaons de la primera escala. Tal vegada, el més sorprenent és la forma en què apareixia la roca del subsòl en aquest sector, retallada amb una acció clarament deliberada. Aquesta acció es tradueix en uns retalls sobre la roca calcària amb signes ben evidents d'extracció de blocs, en una acció general a tota l'àrea 2 i que fa pensar en la utilització de l'indret com a pedrera, prèvia a la urbanització de la zona.

Sector 3

Se situa en una zona intermèdia entre la terrassa superior de l'antic col·legi i el sector 2, just al costat de la paret que tanca el carrer de l'Escola Pia i la torre rodona, anomenada torre Vescomtal. En aquest sector els treballs es pot dir que només s'iniciaren, ja que la zona havia estat afectada en efectuar-se la rampa d'accés per a les màquines pesants que realitzaren l'enderroc de l'antic col·legi. Tot i així, s'arribà a un farcit, encara per acabar d'excavar, del mateix tipus que el del sector 2, citat anteriorment. Això ens porta a creure que tant l'un com l'altre són del mateix moment.

Sector 4

Situat a la terrassa superior de l'antic col·legi. Fou excavat al llarg de la segona campanya. L'elecció del lloc del sondeig va ser determinada, igual que en el sector 2, pel perill que suposava excavar en zones properes a les estructures de l'antic col·legi.

Amb una superfície total de 150 metres quadrats, limita al sud i a l'oest amb el límit de la terrassa, i a l'est, amb la zona 3. Fou ampliada diverses

vegades pel nord d'acord amb les troballes efectuades. L'aparició de diverses estructures que ocupaven gran part de la superfície de la cala i la manca de temps feren que no se'n pogués concloure l'excavació.

Per sota del nivell superficial, format sobretot per materials procedents de l'enderroc del edifici del col·legi, aparegué el darrer paviment del pati d'aquest, format per rajols d'aglomerat artificial units amb ciment. El paviment té dues capes de preparació; una primera, molt prima i formada per ciment i argamassa, i una segona, més gruixuda, d'argamassa barejada amb fragments de rajols, ceràmica, fauna i petits còdols.

Amb aquests paviments es relaciona una claveguera de fibrociment amb orientació nord-oest a sud-est. En aquest darrer extrem s'uneix a un altre tub procedent del nord i no excavat. Tots dos estaven destinats a la conducció d'aigües residuals durant la darrera fase del col·legi.

Per sota dels nivells de preparació aparegueren dos estrats de farciment, de poca potència i, igual que en l'anterior preparació, formats per material d'escombrera (argamassa, fragments de rajol, ceràmica, vidres i ossos). Aquests estrats cobrien directament un paviment de terres sorrenques que s'estenia per tota la cala. Aquest paviment està tallat per dos forats rectangulars, de 2,40 metres de llargada, 1,10 d'amplada i 0,50 de fons i orientació nord-sud en el primer cas, i de 2 metres de llargada, 1,50 d'amplada i 0,90 de fons i orientació est-oest en el segon. Tots dos forats es troben farcits amb sorres, argamassa, material de construcció, ferro, ceràmica i vidre.

Sota el paviment sorrenc apareix un tercer paviment fet de formigó i terra sorrenca, més o menys compactat i de potència variable. A la part sud hi ha tres forats circulars, revestits interiorment de ciment, on apareixien traces que denoten que van ser usats per plantar-hi arbres. Aquest paviment és relativament modern, aproximadament dels anys quaranta del nostre segle, fet que es constata amb informacions orals d'antics alumnes d'aquest centre.

Sota els paviments i a la banda nord de la cala, es va localitzar una cisterna de grans dimensions. Té forma rectangular, orientada d'est a oest i mesura 7 metres de llarg i 3 d'ample. La fondària sobrepassa tres metres. La coberta és una volta semicircular feta amb una triple capa de rajols disposats longitudinalment i units per argamassa. A la banda de llevant hi ha un forat de grans dimensions i forma irregular, produït en enderrocar-se el col·legi. Aquest forat ha permès l'entrada de runa a l'interior de la cisterna, la qual cosa ha provocat el seu parcial reompliment.

Dels murs que tanquen la cisterna, l'excavació només ha deixat visible el del costat nord. Està fet de pedres calcàries i rajols units amb argamassa. A

la part est de la cisterna hi ha una estructura feta amb rajols, de 2,65 metres de llargada i 0,90 d'amplada que devia recollir l'aigua de diverses conductes per introduir-la a la cisterna. També a la banda sud-est hi ha una entrada a la cisterna feta amb rajols units amb argamassa, de forma quadrada, 0,64 metres d'amplada i una altura màxima de 0,70 metres.

La darrera troballa que es pot relacionar amb el conjunt de les cisternes és un mur fet amb carreus de diverses dimensions –alguns dels quals apareixien escairats– rierencs i fragments de materials de construcció (rajols i teules). Tot el conjunt està lligat amb argamassa i presenta un revestiment exterior de rajols. A la part inferior fa un angle recte i continua perpendicular al mur.

La datació de la cisterna i de les estructures annexes esdevé difícil, ja que no s'han pogut excavar nivells d'ocupació que hi estiguin directament relacionats. Tanmateix, pel tipus de materials de construcció recollits, es podrien datar en la primera fase de construcció del col·legi o poc abans, és a dir, a principi del darrer terç del segle XIX.

Sector 5

Durant la primera campanya d'excavacions, l'any 1989, fou necessària la construcció d'una rampa que comunicés la terrassa superior amb la inferior i permetés l'accés d'una petita màquina excavadora al sector 2, encarregada de treure la rampa anterior i la runa procedent de l'enderroc del col·legi. Un petit replà fet per la màquina, uns dos metres per sota del nivell de la terrassa superior, deixà l'espai suficient per poder fer un petit sondeig de 2,60 metres de llargada i 2,50 d'amplada.

L'estratigrafia resultant és molt senzilla: sota un nivell superficial de terres remogudes per la màquina, d'uns 30 cm de potència, apareixien tres capes de terres argiloses, poc compactes, amb moltes pedres petites, fragments de pissarra, restes de material constructiu (teules, argamassa) i poc material arqueològic. Aquest ens situa en l'època moderna, malgrat la presència residual de ceràmiques romanes. Per sota d'aquests farcits apareixia la roca del subsòl recoberta per una capa de roca descomposta, de potència variable. Els desnivells de la roca del subsòl estan farcits per dos petits estrats, on és molt més evident la presència de material romà. Les petites dimensions del sondeig i la manca d'estructures i nivells d'ocupació no permeteren extreure'n massa informació tret de la remarcable i vertical alçada en què es troba la roca del subsòl respecte a la terrassa inferior, d'uns 12 metres.

5. CONCLUSIONS

Pel que fa als nivells més antics, només els dos sondeigs en què s'ha arribat a la roca natural del subsòl permeten establir alguna referència a la Girona romana. A la terrassa superior del solar el sondeig (s.5) efectuat al 1989 ens mostrà un material molt fragmentat i barrejat en unes capes de textura força homogènia: es tracta de reompliments d'anivellament del terreny, pràcticament al damunt mateix de la roca. En l'altre sondeig, que anomenem RM-1989, tot vestigi existent d'època romana ha desaparegut per la extracció antiga de blocs de pedra. Malgrat la migradesa dels resultats obtinguts, aquests dos sondeigs ens han ofert una aproximació més que acceptable de l'orografia del terreny de la Girona romana. Així, observem que la terrassa superior de l'antic col·legi, la meitat de la qual està conformada per una estructura voladissa, respon a un accident natural del subsòl, configurat per un pendent suau de la roca des de l'actual plaça Claveria (al nord) fins al límit sud-oest d'aquest pati superior, on s'accentua de manera sobtada, en un desnivell d'uns 12 metres en 1 i 1,5 metres de marge. Gairebé, doncs, una paret en relació amb el carrer inferior Dr. Miquel Oliva i Prat (límit oest).

Aquesta terrassa superior es troba entre 8 i 9 metres per sobre del pati intermedi (sector 2), la qual cosa ens dóna idea de la inclinació que prenia el terreny. En aquest sentit, la ubicació de la torre rodona, just al límit dels dos patis, i el fort pendent en les filades dels carreus de la muralla alt-medieval, que uneix aquesta torre amb l'altra torre inferior, esdevenen força reveladors: la torre rodona coincidiria en un punt d'inflexió important del subsòl, mentre que la diferència de cotes entre els extrems de cada filada de la muralla de 4 a 5 metres, ens donaria el desnivell antic del terreny o, almenys l'existent en el moment de la seva construcció. Reforça aquesta hipòtesi el fet que a l'extrem sud, on s'assenta la torre quadrada o inferior, aquesta, des de l'estança que es conserva, presenta un parament d'uns 20 metres vistos. Cal suposar que aquest impressionant mur devia aprofitar la transformació, segurament natural, del pendent de la roca del subsòl en un penya-segat, al qual es va aplicar el folre d'obra.

De tot això, en podem treure que el sentit de rendibilitzar el terreny al màxim en el traçat de les muralles romanes esdevé prioritari a la vista de la verticalitat d'aquests desnivells, a banda de l'alçada desapareguda de la fortificació. Encara més si tenim en compte la proximitat a la porta sud de la ciutat, pràcticament a sobre, que li conferia una importància estratègica de defensa de primer ordre. Així mateix, l'exterior per l'est es pot intuir de manera semblantment pronunciada si considerem que el pati actual de la Casa

Agullana, aixecat uns dotze metres en relació amb la base de la mateixa torre quadrada, es deu a un important farcit d'època moderna i sobre l'indret hi ha referències d'època medieval que parlen de la violència del torrent de Sant Martí Sacosta, que hi ha just al davant.

Pel que fa a la muralla pròpiament dita, hem de lamentar-nos de no haver pogut treballar a nivell de fonamentació ni d'haver pogut excavar a l'interior de la torre rodona, encara accessible des d'un forat de la muralla. Malgrat tot, s'ha comprovat com la torre rodona, amb presència important de carreus romans, anava prenent forma quadrada a mesura que ens apropàvem a la base. L'arrodoniment, doncs, prové de la reutilització alt-medieval del conjunt fortificat, que a més a més comporta el seu reforç en doblar-se el gruix de la muralla per la banda interior. Aquest fet es pot observar des de l'entrada de la torre quadrada, al pas antic sota muralla i també a l'actual del carrer de l'Escola Pia.

Aquest parament de reforç, de construcció homogènea i molt sòlid, a base d'aparell menut força ben disposat, està en relació, pel tipus de construcció, tant amb la torre quadrada com amb dos murs que limiten la zona 2 pel nord i per l'oest. Aquest darrer gira en el seu extrem nord fins ajuntar-se amb un mur esbiaixat que actua de suport interior de l'estructura voladissa del pati superior. Aquestes estructures, d'acord amb els desnivells, configuren un espai tancat per murs de considerable factura que caldria associar a les restes de la fortificació medieval que existia a l'indret i que prenia el nom de castell de Girona o de Cabrera i més tard de Requessens.

Aquesta fortificació va ser l'encarregada de mantenir la seguretat i el control de la porta sud de la ciutat des del segle XI al XIV. La seva funció s'anà diluint a partir de la construcció, al 1362, de les noves muralles, que englobaven la totalitat del nucli de Girona a banda i banda de l'Onyar, malgrat que Pere III també ordenà refer el nucli emmurallat antic des de la torre del Call, l'antiga presó. Tot i així, encara s'utilitzà en funcions defensives durant la Guerra Civil Catalana, en què fou encomanat per la universitat de Girona a Rafel Sampsó i a Pere Joan Calvó per a la defensa de la ciutat, els dies 17 i 18 de maig de 1462. Sabem per referències documentals que l'estat en què es trobava als darrers moments era força lamentable a causa de les diverses escameses sofertes. Això ens ajuda a comprendre tant la magnitud de les restes aparegudes com el gran enderroc descobert, que no es pogué excavar, a l'extrem sud de la zona 2.

L'interior d'aquest espai el trobem amb alteracions d'importància. Malauradament, a la terrassa superior (zona 4) no s'ha pogut portar a terme

una excavació com cal, tot i els resultats obtinguts. A la zona 2, però, el sondeig RM-1989 ha confirmat les sospites dels treballs anteriors sobre l'alteració humana del subsòl, és a dir, l'extracció de blocs de pedra. Aquests blocs, força regulars, foren probablement utilitzats en la construcció o reforma dels mateixos murs de defensa que envolten el recinte. El procediment emprat, a jutjar per les empremtes deixades a la roca, respon a la tècnica de delimitació del bloc i aixecament per tasconets. Altres empremtes podrien insinuar algun tipus de fixació d'estructures simples o d'encavallaments de fusta relacionats amb la mateixa activitat.

Un cop perduda la seva funció defensiva, a final del segle XIV i primera meitat del XV, aquest espai actuà com a zona de pas i de connexió entre el començament de la Força, el carrer d'Alemanys i el conjunt de Sant Martí Sacosta, com ho demostren les escales que ascendien vers l'obertura existent a la muralla i que permetien la prolongació de l'actual carrer de l'Escola Pia. Semblaria, fins i tot, que el buit deixat per l'antiga fortalesa beneficiaria el Call, que obtingué el permís per créixer fins arran de l'antiga muralla.

A començament del segle XVI, en concret al 1552, sabem que el solar s'utilitzà com a hort i pati depenent de la casa dels Sarriera, senyors de les torres de Palau Sacosta, perquè rebien els drets "d'un pati (sector 2) de la casa de Massot, al costat del pati del Forn de la Presó, en lo qual antigament eren cases del castell de Requessens i en lo spai on era l'escala de dit castell de Requessens (...) que afrontava a sol ixent en la torre de dit castell de Requessens (torre rodona), a mig dia en les muralles de dit castell i força (torre quadrada), a ponent en lo pati de dit Forn de la Presó que és del senyor Francesc de Cruïlles, donzell, i a cerç en lo dit pati" (actual pati superior). (MARQUÈS 1984, p. 28)

Això implicà el tancament del recinte i el desplaçament de la zona de pas arran de la muralla i, en conseqüència, la configuració d'un carrer anomenat de la Presó. Aquest carrer pujava de dret des de la Força per l'actual carrer Dr. Oliva i Prat, travessava l'antic mur oest del castell i seguia fins arribar a la torre quadrada, on girava vers la mateixa tirada del carrer de l'Escola Pia, amb el qual en devia formar un de sol. La importància d'aquest recorregut devia ser notable en tant que actuava de vertader camí de ronda entre la Força i Torre Gironella per mitjà del carrer d'Alemanys, alhora que comunicava amb l'exterior per l'obertura de la muralla. Devia ser en aquest moment quan es feu el primer anivellament del sector 2 i es construïren les escales per salvar la diferència de nivells de circulació entre un hort i l'altre, separats pel mur M-24.

Entre final del segle XVI i inici del XVII les reformes de la Casa Agullana i els farcits d'aterrament per al tancament de l'espai veí com a pati fora la muralla provocaren també canvis a l'altre costat. D'una banda, s'inutilitzà la porta oberta a la muralla en època baix-medieval i es desplaçà a l'altre costat de la torre rodona per mitjà d'un nou forat, i de l'altra, la urbanització del carrer de l'Escola Pia al sector de Sant Martí Sacosta tal com el podem veure ara. Com a conseqüència d'aquestes reformes, el nivell de circulació del carrer de la Presó en el tram que uneix les dues torres del solar s'enlairà uns dos metres per sobre de l'existent. Aquesta operació suavitzà així la inclinació del carrer, però, a la vegada, necessità la perllongació de les escales que pujaven des de l'extrem sud de la Força (torre quadrada). Al mateix temps, s'uniformitzà tot el paviment a base de petits còdols ben disposats i afermats per compressió de la mateixa terra.

Durant la segona meitat del segle XVII es privatitzà el tram de carrer de la Presó comprès entre l'actual Escola Pia i Dr. Oliva i Prat i que deixà aquests carrers amb el seu traçat actual. Aquesta privatització permeté l'ampliació de l'edifici que tancava el carrer per la banda baixa, al sud, i també la reordenació de l'espai interior restant. Aquesta reordenació es portà a terme mitjançant la construcció d'una gran cisterna que aprofità l'obertura antiga de la muralla i el reompliment de tota la zona propera fins alçar-la gairebé 1,50 metres. D'altra banda, a la terrassa superior, s'aixecà el nivell de l'últim tram de carrer privatitzat. Així doncs, l'espai que denominem zona 3, arran de la torre rodona, assolí el mateix nivell que la terrassa superior amb un farcit màxim d'uns dos metres per sobre del carrer de l'Escola Pia. Aquest reompliment, protegit per sòlids murs de contenció, tancà definitivament la zona 2, a la qual només es podia accedir per l'oest o bé, posteriorment, per unes escales de nova construcció.

Totes aquestes importants transformacions es correspondrien amb les reformes arquitectòniques que es realitzaren a la mateixa època als edificis que resten al solar i en d'altres de veïns. Aquest esperit reformador es degué principalment a l'impuls i al poder econòmic del nou propietari del barri, el Capítol de la Catedral, que progressivament anà ampliant el seu patrimoni immobiliari a tots aquests carrers. Podem dir que aquest espai no patí cap més modificació important fins al canvi de segle actual, quan aquests horts i/o jardins esdevingueren patis, amb canvis en la pavimentació, fruit de la utilització per l'antic col·legi dels Maristes.

Fig. 1. Vista general de la zona 1 (pati superior) en començar la intervenció arqueològica.

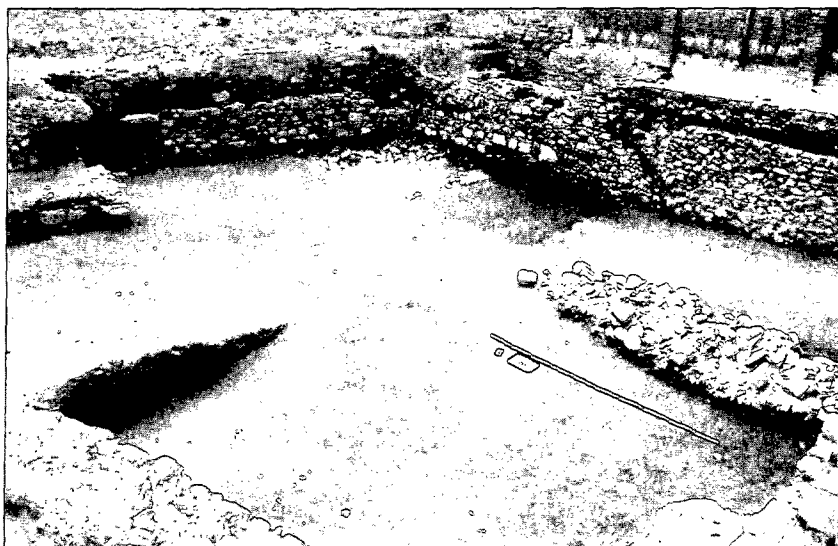

Fig. 2. Vista general de la zona 1 (pati inferior) en acabar la primera fase de les excavacions.

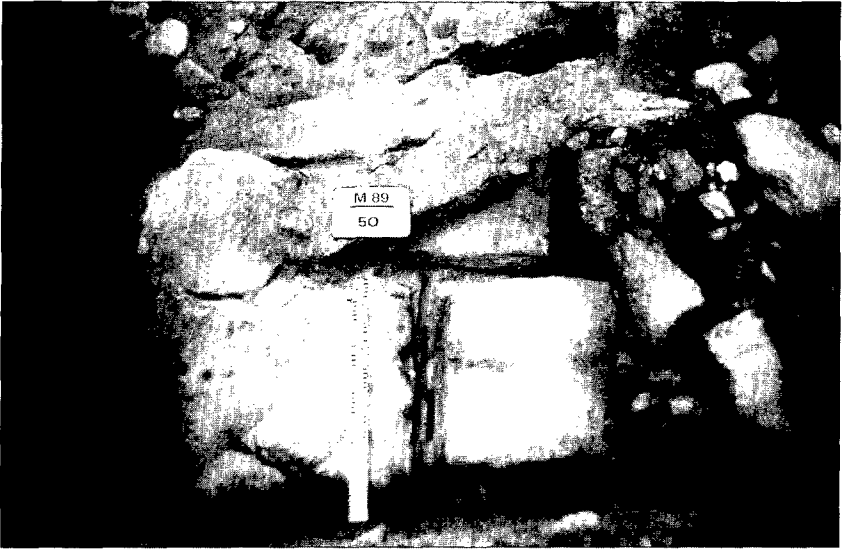

Fig. 3. Detall del sondeig RM i dels blocs de la pedrera a mig tallar.

6. BIBLIOGRAFIA

- BOADAS i RASET, Joan. *Girona després de la Guerra de Successió*, Sèrie Monogràfica, XIII, Institut d'Estudis Gironins, Girona. 1986.
- CANAL i ROQUET, Josep. "La Torre Gironella, castell del comtat de Girona." *Revista de Girona*, núm. 133 (abril). Girona. 1989.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Girona vella 1*, Ajuntament de Girona, Girona. 1979.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Girona vella 2*, Ajuntament de Girona, Girona. 1979.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Casals de Girona (IV)*, Ajuntament de Girona, Girona, 1984.
- MARTÍNEZ CAVIRÓ, Balbina. *La loza dorada*. Madrid. 1982.
- NOLLA i BRUFAU, Josep M. *Girona romana. De la fundació a la fi del món antic*. Ajuntament de Girona & Diputació de Girona, Girona. 1987.